

Podnět Pracovní skupiny pro ochranu práv starších osob Radě vlády pro lidská práva ve věci změny zákona č. 136/2011 Sb., o oběhu bankovek a mincí a o změně zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů s cílem zavedení sankcí za porušování povinnosti akceptace hotovostních plateb.

Návrh změny zákona č. 136/2011 Sb., o oběhu bankovek a mincí:

1. Ustanovení § 29 odst. 1 zákona zní:

1) Právnická nebo podnikající fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že v rozporu s ustanovením § 5 odst. 1 odmítne přijmout tuzemské bankovky a mince.

Dosavadní odstavce 1) – 5) se přečíslojí jako odstavce 2) – 6)

2. § 29 odst. 6) zní:

6) Za přestupek lze uložit pokutu do

a) 10000000 Kč, jde-li o přestupek podle odstavce 2, 3 nebo odstavce 4 písm. a),

b) 1000000 Kč, jde-li o přestupek podle odstavce 1, odstavce 4 písm. b) až h) nebo odstavce 5.

Důvodová zpráva:

Obecná část:

Cílem tohoto návrhu je reagovat na praxi, která se významně rozšiřuje v souvislosti s pandemií COVID-19, kdy řada obchodníků přestává v platebním styku akceptovat hotovostní platby a vyžaduje placení platebními kartami. Tato praxe vede pak k diskriminaci v přístupu ke službám u skupin osob, které nevyužívají z různých důvodů bankovní účty či platební karty. Zejména jde o seniory a dále například o osoby s nestabilními příjmy, či postižené exekucemi, které často nemají vlastní bankovní účty. Rovněž tato praxe neodůvodněně nutí zákazníky využívat služby, které by nepotřebovali (vedení bankovních účtů, vydávání platebních karet), a za které přitom musí často platit.

Důvod pro zachování role hotovosti v platebním styku ovšem nespočívají pouze v zohlednění zájmů určitých skupin osob, které nevyužívají bankovní účty a platební karty, ačkoli to je hlavním důvodem podání tohoto podnětu. Jak uvádí Česká národní banka, tak výhody hotovosti lze spatřovat v řadě aspektů, z nichž některé (například aspekt ochrany soukromí, rezistence vůči hackerským útokům a přínosu při překonání výpadků bezhotovostních platebních systémů) mají celospolečenský význam. Mezi výhody hotovosti patří jednoduchost použití hotovosti (obchod je ihned uzavřen včetně vypořádání, je anonymní, hotovostí jsou schopny zaplatit všechny skupiny obyvatel) nebo obezřetnost při použití hotovosti (nemůžeme utratit více hotovosti, než máme v peněžence). Hotovosti nahrávají nízké úrokové sazby a vyložené plus získává při záporných úrokových sazbách. Hotovost má nezastupitelnou roli při zvládnání krizových situací vyvolaných nedostupností bezhotovostních plateb.

Povinnost akceptovat hotovostní platby je obsažena v § 5 odst. 1 zákona č. 136/2011 Sb., o oběhu bankovek a mincí a o změně zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZOBM“).

Obchodník je oprávněn odmítnout příjem hotovosti, jestliže se jedná o:

- a) více než 50 tuzemských mincí v jedné platbě (§5 odst. 2 písm. c) ZOBM)
- b) pamětní bankovky, pamětní mince nebo tuzemské bankovky a mince prohlášené ČNB za neplatné (§ 5 odst. 2 písm. b) ZOBM)
- c) nestandardně poškozené tuzemské bankovky a mince (§ 9 odst. 2 písm. c) ZOBM)
- d) necelé tuzemské bankovky a mince (§ 9 odst. 1 písm. c) ZOBM)
- e) ostatní běžně poškozené tuzemské bankovky a mince – pouze obchodník jako podnikající fyzická osoba (§ 9 odst. 1 písm. d) ZOBM)
- f) bankovky a mince, u nichž existuje důvodné podezření, že jsou padělané nebo pozměněné (§ 12 odst. 1 ZOBM) –pouze obchodník jako podnikající fyzická osoba.

Dle názoru ČNB lze dále akceptovat nepřijímání hotovosti v případech distančních obchodů dle § 1820 a násl. OZ, kde rovněž plnění bude provedeno distančním způsobem. Tento názor ČNB lze s ohledem na logiku realizace obchodu akceptovat. Půjde jednak o případy, kdy jde o digitální produkty, u nichž je z podstaty věci vyloučeno jejich fyzické předání (např. předplatné internetových televizí, přístupů k placenému obsahu na internetu apod.). Jednak půjde o případy, kdy dochází k nákupu jiného zboží a služeb, ale tyto jsou placeny předem a není nabízena možnost fyzického vyzvednutí zboží na pobočce obchodníka či partnera.

Dále platí, že obchodník je povinen v souladu s § 4 odst. 2 zákona č. 254/2004Sb., o omezení plateb v hotovosti odmítnout přijetí hotovostní platby, pokud překračuje 270 000,- Kč.

Ve všech ostatních případech tedy odmítnutí hotovostní platby vede k porušení ustanovení § 5 odst. 1 ZOBM.

V praxi se nicméně stále častěji lze setkat s odmítáním hotovostních plateb. Tlak na bezhotovostní platby je vyvíjen zejména karetními společnostmi a částečně bankami. V souvislosti s pandemií je pak stále častější i jednostranné požadování bezhotovostních plateb v některých obchodech, gastronomických provozech či při prodeji zboží přes internet. Bez ohledu na pandemii se už několik let objevují zejména tzv. cashless akce. Jde například o hudební festivaly, jejichž sponzory jsou karetní společnosti. Akce fungují tak, že v areálu, v němž se akce koná, není přijímána hotovost, ale pouze platební karty, případně elektronické peněženky, kam lze peníze nahrát před začátkem nebo v průběhu akce. Ale nejde pouze o obdobné akce. Využívání bezhotovostních plateb je vyžadováno i v případech, kdy nemá občan mnoho jiných možností volby. Příkladem může být třeba parkování v pražských modrých zónách, kde lze zaplatit pouze pomocí mobilní aplikace s využitím virtuálních parkovacích hodin. V souvislosti s epidemií COVID-19 došlo k přibývání případů, kdy byly odmítány hotovostní platby z obav před nakažou COVID-19. K pouze bezhotovostnímu placení takto přistoupily na jaře a znovu během druhé vlny pandemie na podzim 2020 například největší společnosti zabývající se rozvozem potravin. S ohledem na skutečnost, že například osoby v karanténě či přímo lidé pozitivní na COVID-19, které nesmí opouštět domácnost, jsou na dovoz potravin odkázáni a pokud jim někdo z rodiny či známých se zásobováním nepomůže, tak je využití těchto služeb často jedinou možností, je odmítání hotovostních plateb o to problematičtější. Obdobně celá řada odběrových míst provádějící PCR či antigenní testy neumožňuje samoplátcům placení testů v hotovosti, což může být zásadní problém zejména pro ty, kteří žijí v místech, kde není širší výběr možností, jak se nechat otestovat.

ČNB v souladu s § 24 odst. 1 ZOBM vykonává dohled nad dodržováním tohoto zákona a přímo použitelných předpisů EU, na které tento zákon navazuje. V současné době ovšem ZOBM neupravuje žádné sankce za porušení povinnosti přijímat hotovost. Sankci tak lze uložit v současné době pouze v případě, kdyby porušení povinnosti dosáhlo intenzity trestného činu a došlo by k naplnění skutkové podstaty ohrožování oběhu tuzemských peněz podle § 239 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku. Trestněprávní kvalifikace však může dopadnout pouze na ty nejextrémnější případy porušení povinnosti akceptovat hotovostní platby. V případě, že odmítání hotovostních plateb není kvalifikováno jako trestný čin, má ČNB možnost pouze upozornit obchodníka, že se dopouští porušení zákona. Zároveň teoreticky připadá v úvahu možnost spotřebitele domáhat se soukromoprávní cestou náhrady škody, pokud by mu v souvislosti s porušením zákona vznikla.

Tento návrh tak směřuje k zavedení sankcí pro právnické a podnikající fyzické osoby, které v rozporu se zákonem odmítají přijímání tuzemských bankovek a mincí. Uplatnění sankcí v praxi poslouží jako generální prevence stále se rozšiřující nezákonné praxe nepřijímání tuzemských bankovek a mincí a výlučné preference bezhotovostních plateb, které mohou vést k diskriminaci určitých skupin osob, které nemají možnost platit bezhotovostně.

Zvláštní část:

Bod 1: § 29 odst. 1 ZOBM

Toto ustanovení zavádí skutkovou podstatu přestupku, kterého se dopustí právnická nebo fyzická osoba tím, že v rozporu s ustanovením § 5 odst. 1, tedy po zohlednění všech zákonných výjimek, odmítne přijmout tuzemské bankovky a mince.

Bod 2: § 29 odst. 6 ZOBM

Za uvedený přestupek dle nového znění § 29 odst. 1 ZOBM je možno právnické a podnikající fyzické osobě uložit pokutu až do výše 1 000 000 Kč. Jedná se o nejnižší sazbu pokuty, kterou v tuto chvíli obsahuje ZOBM. Výše horní hranice i absence hranice dolní umožňuje zohlednit veškerá specifika a míru závažnosti jednotlivých případů, jakož i postoj obviněného z přestupku k nápravě.

Ustanovení dále zohledňuje přečíslování odstavců v § 29.